

Preot dr. Laurențiu RĂDOI

CHIPURI DE PREOȚI VÂLCENI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1916-1918)

Considerații preliminare

În toate momentele decisive ale istoriei noastre, Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhi, călugări sau preoți de mir, a sprijinit idealurile de libertate, unitate și dreptate socială ale poporului, identificându-se cu păstoriții, până la jertfa supremă². Sute de preoți și monahi de pretutindeni și-au făcut datoria față de neam și țară în anii viforoși ai războiului pentru întregire³, fiind bătuți, anchetați, jefuiți și alungați din parohii⁴. În timp ce unii au suferit până la sacrificiu, alături de ostașii și păstoriții lor, fiind împușcați în momentele grele ale războiului, alții au fost arestați și condamnați la ani de închisoare, pentru că au ascuns și ajutat militarii români scăpați din prizonierat sau rătăciți în timpul retragerii.

În aceste vremuri de restriște pentru poporul român, Episcopia Râmnicului și-a adus aportul din plin. În rândurile următoare vom înfățișa o parte din formele concrete de participare ale clerului și întregii suflări spirituale vâlcene la Primul Război Mondial. Solicitată pentru realizarea în atelierele monahale a unor *producțiuni mai întinsă și regulată de șiac călugăresc pentru armata*, Episcopia a confecționat prin mănăstirile de maici, 20 000 m de pânză fir bumbac, pentru Regimentul I Obuziere Ușoare din Slatina. Totodată, în primăvara anului 1916, Eparhia a colectat din parohiile vâlcene sume pentru sprijinirea *orfelinatului românesc* din orașul Sibiu, creat pentru îngrijirea copiilor lipsiți de părinții lor, luați în Armata Austro-Ungară, pe fronturile din Italia și Galiția și căzuți în luptă. În luna septembrie din 1916, soldaților răniți, aflați în convalescență, li s-au trimis de la Episcopie cărți de rugăciuni și iconițe, arătând *o mare bucurie în primirea lor*⁵. Deși la 1 octombrie 1916, Comitetul militar din Râmnic a solicitat Episcopiei să tipărească un mare număr de bilete de spital (4 000), foi de dietă (5 000), raport telegrafic (1 000) și tabele nominale de răniți (2 500), Eparhia a răspuns că: *Sfânta Episcopie n-are tipografie proprie, iar ceea care este proprietate personală a P.S. Sofronie nu funcționează, întrucât personalul este mobilizat de la 15 august a.c.*⁶. După plecarea trupelor de la Râmnic, la 25 noiembrie 1916, preoții au rămas nu numai conducătorii spirituali, ci și cei care urmau să aline suferințele și să încurajeze pe cei rămași de izbeliște. Clerul devenise speranța celor flămânzi și maltratați și un însemnat ajutor care putea interveni să atenueze abuzurile și măsurile aspre luate de șefii militari ai armatelor ocupante.

Din inventarul reședinței episcopale din Râmnic reiese că în această vreme, Biserica a suferit aspru din partea trupelor de ocupație, fiindu-i însușite: covoare, jilțuri, perdele, preșurile, tablouri etc. Totodată, numeroase biserici au fost profanate și jefuite⁷, fiind luate mai ales obiecte de argint: evangheliile, chivoturi, cruci și lingurițe și obiecte de aramă

(cazane, căldări, căldărușe sau tablă pentru învelit). Au fost distruse veșmintele preoțești, patrafire, stihare, icoane, policandre, sfeșnice, candelă, cărți de cult, fețe de masă, perdele, lumânări, jilțuri, strane, mese pardoseli, uluci și garduri⁸. De la biserici, mănăstiri și școli, s-au adunat gardurile de metal, icoane, broaștele de la uși și cățuile de metal și tablă folosite la tămâierea morților, pe care le turteau și le trimiteau în Germania⁹. Dacă

Mănăstirea Dintr-un Lemn

de la bisericile din Râmnic Vâlcea au fost luate cutiuțele cu sfânta împărtășanie și multe obiecte de cult¹⁰, alte locașuri au fost transformate în grajd pentru caii ocupanților. Evocăm în acest sens biserica „Sfântul Nicolae” din satul Greblești, unde trupele de ocupație au furat odăjdii, vase de argint și o parte din mobilier, transformând-o în grajd de cai¹¹ și biserica „Sfinții Voievozi” din Racovița, comuna Budești, profanată de trupele cotropitoare¹². Este cunoscut, totodată, că în cimitirele, ajunse pajiști pentru vite, s-au distrus crucile de pe morminte, precum și cavourile¹³. Astfel, în cimitirul comunei Vaideeni trupele germane au închis vitele furate, profanând mormintele și distrugând cinci morminte.

Dar cele mai multe locașuri sfinte au fost distruse din cauza bombardamentelor. Un raport al Episcopiei Râmnicului, adresat mitropolitului Conon Arămescu Donici, arată că în județele Dolj, Gorj, Olt, Mehedinți și Vâlcea, din cele 759 de biserici parohiale rurale, au suferit prin evenimentele războiului, în deosebi cele care s-au aflat în calea trupelor ocupate, precum și cele ce-au fost în zona luptelor¹⁴. În județul Vâlcea au fost dărâmată în parte, din cauza bombardamentelor două biserici din Căineni, trei din Boișoara, trei din Titești, trei din Racovița, două din Perișani, două din Dăngești, una din Berislăvești, două din Jiblea și una din Runcu; în total 19 biserici, a căror reparare s-a evaluat la suma de 85 000 lei¹⁵. Biserica din parohia Călinești a rămas fără piatra sfintei mese, având nevoie de o nouă sfințire.

Cel mai mult însă a avut de suferit Biserica vâlceană prin ridicarea clopotelor de către armatele de ocupație. Nu a fost comună de unde inamicul să nu fi ridicat unul sau mai multe clopote, multe din ele cu o deosebită valoare istorică

sau artistică. După război, protoiereii, administratorii de plasă și primarii din Vâlcea au raportat diverse distrugerii, devastări și ridicări de clopote și obiecte bisericești de la bisericile din Geamăna, Buciumeni, Govora, Turcești, plasa Cozia, Vaideeni, Groși, Armășești, Broșteni, Sărulești, Berești, Cueni, Cermegești, Zăvoieni, Stănești, Dobricea, Străchi-nești, Romani, Măldărești, Giulești și Folești¹⁶. Potrivit actelor din arhivă, biserica „Sfântul Nicolae” din Voineasa, în timpul Primului Război Mondial, a fost, la rândul ei, jefuită de cele mai de preț obiecte de cult de către Armatele Austriece și Germane¹⁷.

Din datele pe care le deținem, odată cu venirea trupelor germane de ocupație mănăstirea Cozia a fost devastată, personalul alungat, clădirile prefăcute în lagăr, spital și alte utilități militare, biserica mare, bolnița și paraclisul fiind transformate în grajd de cai¹⁸. Facem precizarea că aici pagubele s-au ridicat la 927 635,25 lei, fiindu-i distruse și picturile de pe pereți¹⁹. Ca urmare a evenimentelor, schitul Ostrov a fost devastat de toate podoabele²⁰, iar de la mănăstirea Dintr-un Lemn au fost luate multe obiecte de valoare și duse la Moscova²¹. Stăpânirea și administrația pumnului de fier german a lăsat urme și asupra mănăstirii Govora, unde, la 17 august 1921, arhimandritul Athanasie Popescu cerea Ministerului Culturii să fie luate *măsuri urgente pentru consolidarea zidăriei bisericii și tuturor dependențelor mănăstirii Govora, care amenință să cadă*²². Pe timpul războiului, a fost pustiită și mănăstirea Turnu²³, ctitoria lui Varlaam, fost episcop al Râmnicului²⁴. Între altele, schitul Cornet a fost jefuit, iar cupola și o parte din altar dărâmate de bombardament²⁵. Dintr-o însemnare de pe o veche cazanie reținem că *mănăstirea era surpată de obuze germane și ploaia înăuntru pe cărți și pe ce mai rămăsese, cărțile erau călcate de cai și udate de ploaie, timp de 8 săptămâni*²⁶.

Întrucât fundațiile aveau în patrimoniul lor obiecte de valoare istorică și artistică, în octombrie 1916, Marele Cartier General al Armatei Române a dispus să fie ridicate și puse în siguranță în altă parte. În acest scop, Alexandru Tzigara Samurcaș s-a prezentat la Episcopia Râmnicului, la biserica „Sfânta Parascheva” din Râmnic și la mănăstirile Arnota, Bistrița, Cozia, Horezu, Dintr-un Lemn și Ostrov, ridicând tezaurile. În afară de aceasta, de la Govora, Dintr-un Lemn, Sărăcinești, Frăsinei, ș.a.m.d., s-au luat clopotele, cazane, veselă, căruțe, vasele de bucătărie, obiecte casnice, vite, alimente etc.²⁷.

Subliniem că în timpul Primului Război Mondial trupele de ocupație s-au amestecat și în viața administrativ-religioasă a eparhiei. La Râmnic s-a instalat comandamentul etapei germane și austro-ungare, cu numărul 270. Însăși numirea girantului Sfintei Episcopii era făcută de șefii armatelor de ocupație. În această chestiune este revelatoare adresa Prefecturii Vâlcea, din 3 octombrie 1917, prin care Cancelaria Episcopiei era anunțată că: *Administrația militară în România a luat măsuri a trimite un girant la conducerea Eparhiei, spre a înlătura toate neajunsurile ivite*²⁸. Deși mitropolitul Conon I-a ales pe Valerian Ștefănescu, fratele fostului episcop Melchisedec al Romanului, Administrația de ocupație nu l-a acceptat, pretextând că este prea bătrân²⁹. La 1 martie 1918, administratorul reședinței episcopale, solicita comandamentului etapei 270, *un litru petrol și puțină creolină pentru curățirea camerelor unde se va instala, în curând P.S. Episcopul – girant Meletie, precum și bisericii catedrale,*

care e vizitată zilnic de numeroase persoane. Pentru cele 14 persoane aflate în serviciul reședinței episcopale trebuia să se ceară *cartelă de pâine*, iar pentru săvârșirea slujbelor de Paști, din 1918, Episcopia solicita Komandaturii să-i fie lăsată *funcționarea luminii electrice până la ora 12.00 noaptea, în zilele de 2 și 3 mai (Joi și Vinerea Mare), iar pentru prăznuirea Sfintei Învieri, de la ora 10.00 seara până dimineața, în ziua de 5 mai*³⁰.

Slujitori bisericești vâlceni participanți la Primul Război Mondial

O altă măsură aspră împotriva Bisericii a fost persecutarea și arestarea preoților considerați a fi militat pentru împlinirea idealurilor. Foarte mulți clerici au avut de suferit pentru că au îndemnat populația să nu dea cereale și vite la rechiziții sau pentru că au sprijinit prizonierii evadați, s-au opus ridicării clopotelor, au fost implicați în atentatele împotriva armatei de ocupație, au refuzat să dea informații despre trupele române ori au refuzat să predea armele pe care le dețineau³¹. Câțiva dintre acești slujitori, care au suferit din cauza cotropitorilor sau și-au jertfit viața pentru apărarea patriei și întregirea hotarelor ei firești, au făcut parte din Vâlcea. Între ei consemnăm pe episcopul **Sofronie Vulpescu**, fost preot de mir în satul natal, din Lupșana – Ialomița și slujitor la Catedrala mitropolitană din București. Din noiembrie 1912 a condus provizoriu eparhia olteană³², fiind apoi ales ierarh la 5 mai 1913³³ și înscăunat la 16 iunie, la Râmnicu Vâlcea³⁴. Pe lângă faptul că în timpul războiului a primit preoți și mireni cu familiile lor, refugiați din Transilvania, cum reiese dintr-o telegramă din 21 septembrie 1916³⁵, episcopul a alcătuit și o mișcătoare rugăciune, pentru a încuraja soldații pe front, ce se citea de preoți în biserici și din care redăm un fragment: *Așa, Doamne, Dumnezeu milei, auzi-ne pe noi, smeriții și nevrednicii robii tăi, în ceasul acesta [...], iar ostirile trecute peste hotare pentru întregirea neamului românesc și aducerea lui la îndeplinirea unei României Mari, de pretutindeni, împuternicește-le.* Pentru purtarea sa patriotică a fost arestat, la 19 mai 1917 și închis la mănăstirea Cheia din Prahova, apoi la schitul Peștera Ialomicioarei, trăind într-o *cumplită lipsă și mizerie*³⁶. După intervenții repetate din partea autorităților bisericești, a fost internat la mănăstirea Căldărușani, de unde a fost eliberat în 1918³⁷. După o perioadă și-a dat demisia, trăind restul vieții la București, până în 1923, când a trecut la cele veșnice la mănăstirea Cernica³⁸.

În continuare, vom prezenta, pe scurt, pe acei preoți vâlceni care au participat la evenimentele din 1916-1918, fiind bătuți, insultați sau maltratați pentru libertatea și unitatea națională:

Dumitru I. Andreescu, născut la 9 ianuarie 1883, a absolvit seminarul superior, fiind hirotonit pe seama parohiei Bâlta, județul Dolj. Din 1 septembrie 1907, a fost transferat la parohia Măciuca³⁹. Urmând pilda înaintașilor săi, a fost maltrat de trupele austro-ungare⁴⁰.

Constantin Găiculescu, născut la 4 iunie 1888, a absolvit seminarul gradul II, iar în 1913 a fost numit în parohia Olănești⁴¹. Într-un raport al administratorului plășii Cozia (nr. 89/1919) se consemna că a fost bătut și insultat de o patrulă a armatei de ocupație⁴², pentru că a luat atitudine împotriva abuzurilor săvârșite de cotropitori, s-a implicat în atentatele comise împotriva trupelor de ocupație și a sprijinit prizonieri

evadați⁴³.

Ion Ionescu, născut la 25 martie 1845, a absolvit seminarul gradul I, fiind numit la 25 martie 1873, pe seama parohie Racovița⁴⁴. Luând atitudine împotriva abuzurilor săvârșite de cotropitori, a fost anchetat, bătut și arestat de trupele de ocupație⁴⁵.

Nicolae Ionescu, născut la 1 noiembrie 1881⁴⁶, în satul Muereștile⁴⁷, a absolvit seminarul superior. Numit preot la parohia Brezoi la 7 aprilie 1906⁴⁸ a fost bătut de mai multe ori de căpitanul armatei de ocupație din oraș⁴⁹, deoarece s-a ridicat împotriva abuzurilor săvârșite de cotropitori⁵⁰.

Nicolae Marinescu, născut la 30 noiembrie 1846, a absolvit seminarul inferior, fiind numit în satul Muereasca de Sus, la 18 iulie 1868⁵¹. În vârstă de 70 de ani, a fost bătut de mai multe ori, fără motiv, de comandantul german din Brezoi și arestat la 8 noiembrie 1916. A fost pornit pe jos, între baionete, până la Râmnicu-Vâlcea și închis cinci zile în podul unei case, unde poliția armatei de ocupație a încercat să-l sufocă cu fum de ulei⁵². Sănătatea i-a fost atât de șubrezită încât, la scurt timp (ianuarie 1919), a încetat din viață⁵³.

Florea Pleșanu, preot la parohia Malaia, născut la 17 martie 1855, a urmat seminarul inferior, fiind hirotonit la 29 aprilie 1878 și numit la 3 mai în localitatea mai sus notată⁵⁴. Pentru că a refuzat să curețe cizmele unui soldat prusac, pe drumul spre Pitești, a fost bătut și schingiuit, rămânând surd pentru tot restul vieții⁵⁵.

Gheorghe Popescu de la parohia Milostea s-a născut la 6 ianuarie 1876. A absolvit seminarul superior, fiind numit preot suplinitor la 1 octombrie 1908⁵⁶. A fost maltratat de trupele de ocupație, în toamna anului 1916⁵⁷.

Ion Popescu din Râmnicu-Vâlcea fost închis pentru că nu a respectat ordinul ocupanților de a face slujba Sfintei Învieri după calendarul lor⁵⁸.

Ion Alexandru Rădulescu de la parohia Prundeni, născut în 1860 și hirotonit în 1882⁵⁹, a fost bătut și maltratat de trupele de ocupație în toamna anului 1916⁶⁰.

Barbu Rădulescu, născut la 8 septembrie 1847, a urmat seminarul inferior. Numit la 17 ianuarie 1872⁶¹, a fost maltratat de trupele de ocupație⁶².

Dumitru Roman de la parohia Pârâieni, născut la 7 noiembrie 1883, a urmat seminarul superior fiind numit la 16 aprilie 1906⁶³. La rândul său a fost maltratat de trupele austro-ungare⁶⁴.

Dumitru Veruleanu de la parohia Dozești, născut în 1864, a absolvit seminarul de la Râmnic, fiind hirotonit preot în 1886, pe seama parohiei mai sus notată⁶⁵. A fost bătut și arestat, deoarece a luat atitudine împotriva abuzurilor săvârșite de trupele de ocupație⁶⁶. În arhiva Prefecturii județului Vâlcea găsim raportul comunei Dozești, din 5 februarie 1919, care arată că a fost arestat două luni, pentru că *a dat de mâncare unui soldat rus, evadat dintr-un lagăr militar maghiar*. La judecată nu i s-a dovedit nicio vină. Lucrarea *Les sacrifices roumains pendant la Guerre – ses victimes civiles*, apărută la Paris, în 1919, consemnează acest fapt, astfel: *Le prêtre Verulanu, de la comune de Dozești, fut arrêté et forcé de faire de corvées pendant 2 mois pour avoir secouru un soldat russe*.

Menționăm că și alți preoți precum: **Petre Petroșanu** din Mihăiești și **Gheorghe Sachelarie** din Drăgășani nu au stat pasivi, luând parte la diferite acțiuni în timpul războiului și

Mănăstirea Govora

ocupației străine. Între cei care s-au jertfit mai notăm și pe **Ioan Bulacu**, numit în noiembrie 1906 cântăreț la Lăpușata. Luat prizonier în munții Argeșului și dus la Sibiu, de unde a evadat, a vrut să treacă frontul în Moldova. Revenind acasă, a fost arestat de o patrulă austro-ungară de la Drăgășani⁶⁷.

Din aceste câteva exemple poate fi apreciată atitudinea plină de devotament pe care au dovedit-o slujitorii Bisericii vâlcene și contribuția directă pentru independența țării și viitorul său ca națiune. Trebuie menționat că acestea sunt câteva cazuri, cunoscute, dar cu siguranță sunt mulți alți slujitori, care au suferit în acele vremuri de restriște națională. Jertfa lor, ca și a tuturor ostașilor eroi, a sfințit pământul strămoșesc și a dus la biruința neamului, la marea Unire, de atâtea veacuri așteptată.

Preoți militari vâlceni în Războiul pentru Întregirea Neamului Românesc

O activitate la fel de patriotică, benefică soldaților, au desfășurat și preoții militari din spitale (mobile, de evacuare, de contagioși) sau din trenurile sanitare, apreciați în termenii cei mai elogioși de superiorii lor⁶⁸. După ce în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza au activat ca preoți militari: *Amfihie Ionescu, Irimia Măcărescu, Mihail Gheorghiescu și Chiriac Nicolau*, în 1867 evocăm ieromonahii: *Narcis Crețulescu, Veniamin Alexandresu și Gavriil Rășcanu*, succedați de ieromonahul *Anania Melega*, fost profesor la Seminarul din Râmnicu-Vâlcea, renumit prin traduceri din limba rusă și lucrări originale, confesorul Regimentului I Călărași în 1868-1876, ieromonahul *Narcis Crețulescu*, viitor arhiereu, protosinghelul *Agatanghel Guțu*, confesor al spitalelor și al trupelor din garnizoana Craiova⁶⁹, *Vasile Pocitan*, fost profesor de Religie în București și arhiereu vicar și *Constantin*

Nazarie, profesor la Facultatea de Teologie din București și protoiereu al preoților militari⁷⁰.

În cursul acestei conflagrații, în care țara noastră s-a implicat în august 1916, au fost mobilizați numeroși preoți militari care au însoțit trupele pe câmpurile de luptă⁷¹, acordând asistență religioasă soldaților (slujbe, spovedanie, împărtașanie sau prohodirea celor morți la datorie), îmbărbătându-i în cursul luptelor, mângâind și îngrijind pe cei răniți. Potrivit celor menționate de protoiereul Constantin Nazarie, în acest război au fost mobilizați aproximativ 252 de slujitori (doi n-au participat efectiv), din diferite locuri⁷², cinci dintre ei jertfindu-și viața pentru apărarea și libertatea țării, alții suferind de tifos exantematic sau alte boli contagioase, drept urmare a prezenței în mijlocul bolnavilor și al răniților⁷³. Eroismul lor a fost bine evidențiat de acest profesor universitar: *În învălmășagul luptelor, în țipătul răniților, în vaetul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea morală aproape generală, preoții au făcut minuni.*

Între cei care au luat parte la diferite acțiuni în timpul războiului și al ocupațiunii străine au fost și vâlceni, mulți dintre ei onorați cu diferite decorații de către autoritățile superioare române. La loc de cinste trebuie evocați:

Nicolae Armășescu, preot și învățător în Tomșani, licențiat în Teologie⁷⁴, între cei mai aleși elevi și studenți⁷⁵, a fost confesor la Regimentul 2 Vânători. Rănit pe câmpul de luptă, la începutul campaniei în Făgăraș⁷⁶, a murit la Spitalul Colțea din București, fiind înmormântat cu onoruri militare în cimitirul Ghencea, la 8 noiembrie 1916⁷⁷. Preotul Diaconescu de la biserica „Delea Veche” din București scria despre el: *întotdeauna era în mijlocul ostașilor, încurajându-i în acele atacuri desnădăjduite, când încercau să stăvilească puhoiul năvălitor peste zăgazurile Țării [...] A fost rănit de moarte între vitejii săi vânători și trimis cu trupul sfârticat de un obuz vrăjmaș în spitalul Colții, în nădejdea unei tămăduri ce i-a fost zădărnicită de soartă⁷⁸.*

Dumitru Bârlogeanu de la parohia Sinești a slujit la Trenul Sanitar nr. 9, apoi a fost mutat la Regimentul 51/52 Infanterie, dar a murit în aprilie 1917, la Vatra Dornei, în Bucovina⁷⁹.

Constantin Gibescu de la parohia Frânțești, mobilizat la Ambulanța Diviziei 1, a fost luat prizonier de trupele germane. Alte date despre el nu mai avem⁸⁰.

Preotul **Duminică Ionescu** de la parohia Jiblea, repartizat la Regimentului 2 Vânători a fost nedespărțit de soldații acestui regiment, în marș, în luptă și mai ales la postul de prim ajutor. În toate părțile a dat un sprijin real nu numai din punct de vedere moral, dar și material, ajutând în persoană pe medici la pansări și evacuări. Pentru intensă sa activitate a devenit iubit de toți în regiment, scria locotenentul colonel Butescu. A luat parte la luptele din Dobrogea, între 7-30 septembrie, Pravăț, de la 3 octombrie la 16 noiembrie 1916, Mărășești, de la 1 ianuarie la 17 februarie, Momâia de la 15 martie la 15 aprilie, Răchitosul Mic, la 18 iulie 1917. Elogiindu-l, colonel Grecescu arăta că în tot timpul acestor grele lupte a stat neclintit la postul său, încurajând luptătorii în primele linii și mângâind pe răniți. Rănit în prima parte a campaniei, deși nu a fost complet vindecat, a cerut să fie retrimis pe front⁸¹.

Dumitru Ionescu din localitatea Stroiștești, născut în 1881, a absolvit facultatea, fiind hirotonit preot în 1902. Transferat în 1916 la parohia Bălteni⁸², a făcut parte din Regimentul 42/66 Infanterie, iar pentru actele de vitejie, a fost

apreciat de comandanții armatei române. Iată de pildă ce raporta colonelul Ionescu despre el: *de la începutul campaniei și-a îndeplinit îndatorirea cu credință, adânc devotație și abnegație, fiind nelipsit, în timpul luptelor, la postul său, îmbărbătând prin cuvânt și faptă. Pe zona de refacere și a îndeplinit de asemenea îndatoririle cu cea mai mare abnegație, fiind totdeauna în mijlocul bolnavilor. Îmbolnăvindu-se de exantematic și dându-i-se un concediu de convalescență, a renunțat la el. A improvizat un altar chiar în tabăra. Colonelul Anastasiu nota că se achită cu distincțiune de toate serviciile apostolatului său. Prin sentimentele sale, prin asistența ce a dat soldaților bolnavi și prin întărirea credinței în victorie și în Dumnezeu, merită avansarea. De menționat este și opinia lui Constantin Nazarie care nota că preotul vâlcean a influențat în mod foarte folositor moralicește asupra ofițerilor și trupe. În Basarabia a dezvoltat o activitate remarcabilă din punctul de vedere al dezvoltării, în popor, a spiritului patriotic⁸³. Pentru meritele sale a fost decorat cu „Coroana României”, clasa a IV-a, cu spadă și „Coroana României” în grad de ofițer⁸⁴.*

Grigore Lascu din orașul Râmnicu-Vâlcea a fost preot de campanie la Spitalul 3 Evacuare⁸⁵ și la Regimentul 18 Infanterie⁸⁶. Colonelul doctor Butoianu scria că: *își îndeplinește cu prisosință nu numai îndatoririle sale preoțești, încurajând și ridicând moralul răniților și bolnavilor de diferite boli contagioase, ci devotamentul său pentru îngrijirea aproapelui a mers până acolo că deasupra rasei sacerdotale a îmbrăcat bluza de sanitar, și ne-a ajutat la ridicarea și transportarea răniților, în timpul retragerilor, precum și la facerea pansamentelor cu dexteritate. În Sascul, cu multă râvnă și destoinicie ne-a dat concursul său la îngrijirea bolnavilor de tifos exantematic, expunându-se. Prin conferințele ce a ținut a menținut credința trupe și a bolnavilor în Dumnezeu⁸⁷.*

Ioan Panaitescu de la biserica cu hramul „Cuvioasa Parascheva” din Râmnicu-Vâlcea, născut în 1851⁸⁸ și numit la 30 septembrie 1880⁸⁹, a fost trimis preot militar la Regimentul 2 Infanterie, Divizia 2, în aprilie 1917⁹⁰.

Petre Pretorian de la parohia Poenari, comuna Ghirouiu, născut în 1893, a absolvit seminarul gradul II, fiind numit preot în 1914. La parohia Poenari s-a transferat în 1915. Nu cunoaștem unitatea militară la care a slujit în timpul războiului⁹¹.

Petre C. Petroșanu de la Regimentul 2 Grăniceri, născut în 1891, a absolvit seminarul gradul II, fiind numit paroh, în 1914, la Mihăiești⁹². Și-a făcut pe deplin datoria pe câmpurile de luptă, fiind unanim apreciat de comandanții armatei noastre. Iată de pildă ce scria maiorul Buricescu despre el: *s-a achitat în mod destul de elogios în serviciu. L-am văzut în mijlocul soldaților, în împrejurări destul de grele de trai, înfruntând ca și ei lipsa de hrană și oboseală frontului, îmbărbătându-i și căutând a le ridica moralul. L-am văzut mergând în tranșee unde dădea sfaturi soldaților, ca să prefere a muri decât să dea înapoi. Prin cuvântări readuce la sentimente frumoase pe cel din urmă soldat. Pe zona de refacere a dat dovadă unui spirit de jertfă cu adevărat creștinesc. S-a pus la dispoziția medicilor în tot timpul cât trupa a fost bântuită de exantematic, ajutându-i. În cele trei infirmerii, sute de bolnavi au găsit în el, pe lângă un alinator al suferințelor fizice, și un cuvânt de îmbărbătare. Când ambii medicii au căzut pradă boalei, preotul a rămas singur, ca prin cunoștințele ce căpătase, alături de medici, să îngrijească de bolnavi. Puterea sa de muncă, devotamentul și abnegația de care a dat dovadă, în aceste zile grele, a făcut din el o adevă-*

rată icoană de nădejde pentru soldați. A adus servicii reale și are frumoase calități morale și sufletești. Domnul colonel Cantacuzino se exprimă că a dobândit în Sfinția Sa un prețios prieten a cărui prietenie o va cultiva⁹³. A participat la campania începută de Armata Română la 28 octombrie 1918, slujind la Divizia 7, Regimentul 4 Vânători, ulterior fiind avansat căpitan. După terminarea războiului a fost protoieru de Vâlcea⁹⁴.

Dumitru Popescu de la parohia Gănești, comuna Locusteni, născut în 1881, a fost hirotonit în 1902⁹⁵. A slujit la Regimentul 26 Infanterie, apoi a fost mobilizat la armata de operațiuni începută la 28 octombrie 1918. Ulterior, a primit gradul de locotenent și a slujit la Divizia 13, Regimentul 47 Infanterie⁹⁶.

Ion Z. I. Popescu de la biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din Momotești a fost mobilizat din primele zile ale războiului și trimis la Ambulanța Diviziei 1⁹⁷.

Meletie Răuțu, protoieru al județului Vâlcea și preot la biserica „Toți Sfinții” din Râmnicu-Vâlcea⁹⁸ cunoscut prin lucrările sale istorice, deși avea aproape 60 de ani, a lucrat în Spitalul de Contagioși nr. 1, apoi în spitalele din Bârlad⁹⁹. După ce a făcut campania din Transilvania și Ungaria, la Satu Mare, văzând că oamenii din partea aceea nu au preot și o inimă caldă de român, care să-i dezrobească, a rămas, acolo preot, a făcut Biserică și s-a îngropat ca un stâlp de piatră, la granița țării¹⁰⁰. La rândul său a fost apreciat în termen elogioși de superiorii săi. Doctorul Bruchner scria despre el că: și-a îndeplinit în mod cu totul conștiincios toate îndatoririle ce comportă serviciul religios atât la bolnavii acestui spital, cât și la acele spitale și formații fără preot. În cursul retragerii a însoțit formația, înfruntând cu liniște și bărbăție toate privațiunile și toate zdruncinările fizice și morale, cu toată vârsta de 59 de ani. În toate împrejurările anevoioase a găsit întotdeauna cuvinte de încurajare, deșteptând în toți simțul datoriei spre sacrificiu. Cu sfatul, îndemnul, autoritatea sa morală ne-a dat nouă, corpului medical, un prețios concurs, făcând pe toți să vadă un păcat de moarte în necurățenia corpului și să vadă toți sanitarii cea mai creștinească pomană în actul îngrijirii acelor bolnavi. A servit gratuit spitalelor 213 și 472 din Bârlad. Dar cel mai anevoios serviciu a fost cel al îngropării morților, pe care i-a însoțit la cimitirele – Civile și Militare – situate la distanțe enorme, pe timp de ploaie și viscol, pe noroi ca și pe troieni, de multe ori pe jos, alteori având drept vehicul furgonul dric, și drept scaun sicriul celor morți de tot felul de boli contagioase. Demn de toată lauda încă este construcția, din inițiativa lui, a unei biserici de scânduri, în vecinătatea spitalului, înzestrată cu odoare, odăjdii, cărți de ritual, cu speșele sale personale. Tot pe a lui cheltuială procură toate cele necesare cultului. Voi adăuga și calitățile sufletești: blând și afabil cu toți inferiorii, prietenos și îndatoritor cu egalii, de o modestie exemplară, își îndeplinește însărcinările fără ca să se facă văzut de cineva. Pentru aceste calități de bun preot și bun român propun înaintarea și acordarea unei distincții drept pildă și emulație pentru ceilalți. Iconomul Constantin Nazarie arăta că: a cerut să fie trimis în Basarabia de unde am informații că aduce excelente servicii pastorale și naționale¹⁰¹. După ce la 1 ianuarie 1918, a fost avansat căpitan, a mai participat la luptele duse de Armata Română, după 28 octombrie 1918, făcând parte din Brigada III Roșiori¹⁰².

Gheorghe Sachelarie din orașul Drăgășani, confesor la Spitalul Mobil nr. 5 și 2 Călărași¹⁰³, născut în 1885, în comuna

Sutești, hirotonit în 1910, licențiat în Teologie, a fost profesor, revizor bisericesc și membru al Adunării Eparhiale¹⁰⁴. În război a fost apreciat în termeni elogioși de către superiorii săi. Colonelul I. Popp sublinia că: a luat parte la campanie, fiind în tot timpul lângă partea activă și în cea mai strânsă legătură cu trupa. Prin predici și conferințe a câștigat dragostea soldaților și a ofițerilor, dând rezultate foarte frumoase. A mărit în adevăr și a dezvoltat în oameni sentimentele de datorie și respect către cele sfinte, le-a ușurat sufletul. În timpul acțiunilor a stat lângă trupă, încurajând-o. În timpul refacerii a dat un mare concurs la îngrijirea bolnavilor, toți văzând în el un mare sprijin. Este un adevărat preot de război, inteligent înzestrat cu darul de a vorbi, de a fi ascultat. A fost de mare folos regimentului. Are un caracter foarte frumos și întrupează cele mai frumoase sentimente. Mutarea lui a fost regretată de întreg corpul ofițeresc și trupă. Este un element de valoare, devotat Țării și tronului. Un alt locotenent menționa că: s-a distins prin zelul cu care îi îndeamnă pe soldații să-și facă datoria. Ține predici alese, face slujbe înălțătoare¹⁰⁵. Participă și la luptele din anii 1918-1919, fiind mobilizat la 9 iulie 1918. A fost avansat și trimis la Divizia 6, Regimentul 7 Vânători¹⁰⁶.

Dumitru Popescu Smeureanu, născut în 1882, licențiat în Teologie și preot din 1907, la parohia Păușești-Măglași¹⁰⁷, a fost mobilizat la Regimentul 54/56 Infanterie. Demobilizat în martie 1918, a fost rechemat la campania începută de Armata Română în octombrie 1918 și trimis la Divizia 14, Regimentul 54 Infanterie¹⁰⁸.

Ștefan Tomescu de la parohia Cremenari a fost mobilizat la Ambulanța Diviziei 12, unde conform relatării unui medic în toate împrejurările a desfășurat o activitate religioasă și pastorală mai presus de orice laudă. Cu cuvântul și cu fapta căuta să sădească în sufletul ostașilor credința strămoșească, ridicându-le moralul, a dat dovadă de curaj și abnegație, căci în timpul epidemiei de tifos exantematic, fără nicio teamă și expunându-se la contaminare cutreiera satele bolnavilor. Este foarte destoinic și are o ținută potrivită chemării sale¹⁰⁹. A fost demobilizat în martie 1918.

Alți preoți care au primit misiunea de confesori în diferite spitale din țară au fost **Ion Negoescu** din Căineni, de la Regimentul 69/77¹¹⁰, **Gheorghe Ceaușeanu** de la Făurești, **Dumitru Dăbuleanu** din Râmnic¹¹¹ și **Ilie Niculescu** din Gonța¹¹².

Pe lângă acești preoți care au lucrat în mijlocul ostașilor pe câmpurile de luptă, nu trebuie să-i trecem cu vederea pe călugării și călugărițele care au îngrijit cu multă abnegație bolnavii și răniții¹¹³. Menționăm pe **Calistrat Popa** de la mănăstirea Govora, confesor la un spital din Iași¹¹⁴ și pe cele trei călugărițe de la mănăstirea Surpatele, **Varvara Predescu**, superioara, **Neonila Predescu** și **Ecaterina Ionescu**, mobilizate la Spitalul Râmnicu-Vâlcea nr. 33-34, Regimentul 2 Vâlcea, la Galați, Dorohoi și în comunele Foltești și Berești, județul Constanța. Din relatăriile lor, la Tribunalul de la Dorohoi, au fost muncite ca niște roabe [...] îngrijind și de bolnavi și, fiind forțate prea mult la muncă brută, s-au îmbolnăvit la plămâni¹¹⁵.

Așadar, în timpul Primului Război Mondial, preoții vâlceni și, în general, cei olteni și-au făcut pe deplin datoria, devenind exemple de devotament, chiar pentru soldații români. De altfel, numărul lor credem că este mult mai mare, mulți fiind trecuți cu vederea, datorită neglijenței comandanților care nu au întocmit fișele calificative la timp¹¹⁶. Cu toate

acestea, prezența în mijlocul armatelor a fost viu simțită, unii dintre ei plătind chiar cu prețul vieții, sfaturile, îndemnul și încurajările către păstoriții lor.

PORTRAITS OF PRIESTS FROM VÂLCEA IN THE FIRST WORLD WAR (1916-1918)

In all the important moments of our history, the Roma-

nian Orthodox Church with the help of its priests sustained the liberty, the unity and social justness for our people. Some of the priests made the supreme sacrifice in order to help de soldiers in the First World War.

Keywords: First World War, liberty, sacrifice, duty, Romanian soldiers

NOTE

- 1 Arhiepiscopia Râmnicului.
- 2 Gheorghe Vasilescu, Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la decembrie 1918, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1878, nr. 11-12, p.1250 (se va cita B.O.R.).
- 3 Acad. Mircea Păcurariu, Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 442.
- 4 Mircea Păcurariu, Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918, în B.O.R., an. CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1255.
- 5 †Gherasim Cristea, Slujitori Bisericești din Eparhia Râmnicului în timpul ocupațiunii străine 1916-1918, în „Mitropolia Olteniei”, an. XXX, 1978, nr. 10-12, p. 760 (se va cita M.O.).
- 6 Idem, Vistierie de cuvinte, Râmnicu-Vâlcea, 2004, p. 100.
- 7 Idem, Slujitori..., pp. 761-763.
- 8 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial, Studii și documente, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 416; Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 763.
- 9 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 762.
- 10 Idem, Vistierie de cuvinte..., pp. 118-119.
- 11 Arhiva Bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae” din Greblești.
- 12 Arhiva Bisericii „Sfinții Voievozi” din Racovița.
- 13 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., p. 416; Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 763.
- 14 Gherasim Cristea, Vistierie de cuvinte..., pp. 118-119.
- 15 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., pp. 396-397.
- 16 Gherasim Cristea, Vistierie de cuvinte..., p. 118.
- 17 Nicolae Moga, Gheorghe Stanciu, Voineasa, Reșița, 2002, pp. 153-154.
- 18 Arhim. Gamaliil Vaida, Mănăstirea Cozia între anii 1916-1918 în lumina documentelor vremii, în M.O., an. XXX (1978), nr. 10-12, pp. 793-795; Corneliu Tamaș et alii, Contribuția județului Vâlcea la Unirea Principatelor, Studii și documente, Rm. Vâlcea, 1982, p. 84.
- 19 Pr. Emil Nedelescu, Documente privitoare la un episod trist din trecutul unui vechi monument istoric, în M.O., an. XV (1963), nr. 1-2, p. 115; Gamaliil Vaida, Mănăstirea Cozia..., p. 794.
- 20 Gherasim Cristea, Vistierie de cuvinte..., p. 119.
- 21 Sfânta Mitropolie a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei pe anul 1940, Craiova, 1941, p. 821 (se va cita Anuar pe anul 1940).
- 22 †Gherasim Cristea, Istoria mănăstirii Govora, Râmnicu Vâlcea, 1995, p. 22.
- 23 Anuar pe anul 1940, p. 299.
- 24 Arhim. Grigore Urătescu, Mănăstirea Turnu, în M.O., an. XIX (1967), nr. 3-4, p. 212.
- 25 Nicolae Stoicescu, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, vol. I, Craiova, 1970, p. 197.
- 26 Nicolae Moga, Sfântul Schit Cornet, Craiova, 2008, p. 37.
- 27 Niculae Șerbănescu, Aspecte din viața bisericească din Episcopia Râmnicului - Noul Severin în preajma anului 1918, în M.O., an XXXI (1979), nr. 4-6, p. 312.
- 28 Luca Dinu, Viața socială, culturală și bisericească din Oltenia între anii 1916-1918, în M.O., an. XXV (1973), nr. 3-4, p. 228.
- 29 Gheorghe Vasilescu, Contribuția..., p. 1301.
- 30 Gherasim Cristea, Vistierie de cuvinte..., p. 119.
- 31 Luca Dinu, Viața socială..., p. 228.
- 32 Niculae Șerbănescu, Aspecte din viața bisericească..., p. 305.
- 33 †PS. Sofronie, Episcopul Râmnicului - Noul Severin, în B.O.R., an. XXXVII (1913), nr. 1, pp. 150-160.
- 34 *Ibidem*, nr. 2, pp. 254-264.
- 35 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., p. 84.
- 36 Niculae Șerbănescu, Aspecte din viața bisericească..., p. 306.
- 37 Mircea Păcurariu, Contribuția Bisericii..., p. 1255.
- 38 N. Șerbănescu, Ierarhii plaiurilor oltenice în prima sută de ani de la Auto-cefalia Bisericii Ortodoxe Române - 25 aprilie - 1985, în M.O., an. XXXVII (1985), nr. 5-6, p. 348.
- 39 Administrația Cassei Bisericii, Anuar 1909, Eparhia Râmnicului Noul Severin, București, Tipografia cărților Bisericești, 1909, p. 225 (se va cita Anuar 1909).
- 40 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 765.
- 41 Eparhia Râmnicului Noului-Severin, Anuar pe anii 1921-1925, București, 1924, p. 508 (se va cita Anuar pe anii 1921-1925).
- 42 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 767; Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., p. 411.
- 43 Luca Dinu, Viața socială..., p. 228.
- 44 Anuar pe anii 1921-1925, p. 511.
- 45 Luca Dinu, Viața socială..., p. 228.
- 46 Anuar pe anii 1921-1925, p. 498.
- 47 Anuar 1940, p. 698.
- 48 Anuar 1909, p. 219.
- 49 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., p. 411; Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 766.
- 50 Luca Dinu, Viața socială..., p. 228.
- 51 Anuar 1909, p. 226.
- 52 Gherasim Cristea, Slujitori..., pp. 762-766.
- 53 Corneliu Tamaș et alii, Județul Vâlcea..., p. 412.
- 54 †Atanasie Mironescu, Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut și acum, București, 1906, p. 661; Anuar 1909, p. 225; Anuar pe anii 1921-1925, p. 505.
- 55 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea neamului, temnițe și lagăre, vol. II, București, 1940, p. 349; Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 762; Niculae Șerbănescu, Aspecte din viața bisericească..., p. 311.
- 56 Anuar 1909, p. 226.
- 57 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 766; Grigore N. Popescu, Preoțimea română..., p. 349.
- 58 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 766; Niculae Șerbănescu, Aspecte din viața bisericească..., p. 311.
- 59 Anuar pe anii 1921-1925, p. 526
- 60 Grigore N. Popescu, Preoțimea română..., p. 349; Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 767.
- 61 Anuar 1909, p. 229.
- 62 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 767.
- 63 Anuar 1909, p. 227.
- 64 Gherasim Cristea, Slujitori..., p. 767.
- 65 Anuar pe anii 1921-1925, p. 520.
- 66 Luca Dinu, Viața socială..., p. 228.
- 67 Gherasim Cristea, Slujitori bisericești..., p. 762-763.
- 68 Mircea Păcurariu, Studii de istorie..., p. 437.
- 69 Idem, 90 de ani de la proclamarea independenței de stat a României. Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul de independență, în B.O.R., an. LXXXV (1961), nr. 5-6, p. 607.
- 70 Idem, Contribuția bisericii..., p. 1251.
- 71 Idem, Preoți militari în armata română până la 1918, în vol. Armata și Biserica, București, 1996, p. 150.
- 72 Mircea Păcurariu, Contribuția Bisericii..., p. 1251; Gheorghe NICOLESCU et alii, Preoți în lupta pentru Marea Unire 1916-1919, București, 2000, p. 428.
- 73 Mircea Păcurariu, Preoți militari..., p. 151; Gheorghe NICOLESCU et alii, Preoți în lupta..., p. XXII, 428.
- 74 Constantin Nazarie, Activitatea preoților în armată, în campania 1916-1918, București, 1921, pp. 90-94.
- 75 Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 71.
- 76 Mircea Păcurariu, Preoți militari..., p. 151.
- 77 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 90; Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinți și

- fapte pentru viitor, vol. I, București, 1940, p. 50, 117; Gheorghe Vasilescu, Contribuția..., p. 1251; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 70; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român (secolele XIX și XX), Craiova, 2010, p. 204.
- 78 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 51.
- 79 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 14, 128, 134, 138, 205; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 462.
- 80 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 129, 205; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 462.
- 81 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 99, 117, 121, 123, 133; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 439.
- 82 Anuar 1940, p. 692.
- 83 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 61; Gheorghe Nicolescu ș. a., Preoți în lupta..., p. 442.
- 84 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 59; Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 99, 123, 137; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 205; Pr. Tudor Popescu, Preoți participanți la războiul de la 1916-1918, în M.O., an XXX (1978), nr. 10-12, p. 774; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 200.
- 85 Alexandru Moraru, Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000, București, 2006, p. 559.
- 86 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 101, 120, 131.
- 87 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 100-101; Gheorghe NICOLESCU et alii, Preoți în lupta..., pp. 433-434; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 206.
- 88 Anuar pe anii 1921-1925, p. 496.
- 89 Atanasie Mironescu, Sfânta Episcopie..., p. 643.
- 90 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 119; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 207.
- 91 Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 207.
- 92 Anuar pe anii 1921-1925, p. 507.
- 93 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 58; Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 106-107; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 441; Mircea Păcurariu, Preoți militari..., p. 154.
- 94 Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 207.
- 95 Anuar pe anii 1921-1925, pp. 522, 706.
- 96 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 121, 142; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., pp. 206-207.
- 97 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 129, Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 208.
- 98 Atanasie Mironescu, Sfânta Episcopie..., p. 643.
- 99 Mircea Păcurariu, Studii de istorie..., p. 438; Mircea Păcurariu, Contribuții..., p. 1253.
- 100 Corneliu Tamaș et alii, Contribuția..., p. 84.
- 101 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 75; Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 110-111; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 451.
- 102 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 110, 127, 132, 140; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., 209.
- 103 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 67.
- 104 Anuar 1940, p. 684.
- 105 Constantin Nazarie, Activitatea preoților..., p. 67; Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 111; Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 446.
- 106 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 112, 131, 141; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 209.
- 107 Anuar 1940, p. 751.
- 108 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 138, 142; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 208.
- 109 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., p. 114, Gheorghe Nicolescu et alii, Preoți în lupta..., p. 439.
- 110 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 130-131.
- 111 Anuar 1921-1925; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 205.
- 112 Alexandru Moraru, Biserica..., p. 558.
- 113 Mircea Păcurariu, Preoți militari..., p. 155.
- 114 Alexandru Moraru, Biserica..., p. 564.
- 115 Grigore N. Popescu, Preoțimea română și întregirea..., pp. 88-89.
- 116 Radu Mureșan, Datorie și slujire sfântă, pe site-ul www.glascomun.info/?; Sergiu-Grigore Popescu, Participarea clerului..., p. 184.